

OSNOVNI PRINCIPI
ZVANIČNE STATISTIKE

KODEKS PRAKSE EVROPSKE
STATISTIKE

Sarajevo mart,
2008. godine

PREDGOVOR

Federalni zavod za statistiku u ovom specijalnom izdanju objavljuje prijevod Osnovnih principa zvanične statistike i Kodeks prakse evropske statistike koje su na engleskom jeziku objavili Statistička komisija Ujedinjenih nacija i Evropska komisija - Eurostat.

Svrha objavljivanja prijevoda ovih dokumenata je da Vlada i statistički organi budu posvećeni poštovanju principa koji su u njima određeni, a koji obuhvataju institucionalno okruženje, statističke procese i statističku proizvodnju.

Uvjerem sam da će ova publikacija biti korisna na planu prilagođavanja statističke prakse zemljama Evropske unije.

Sarajevo, mart 2008. godine

Derviš Đurđević
Direktor Federalnog zavoda za
statistiku

SADRŽAJ

Predgovor	3
Osnovni principi zvanične statistike	7
Kodeks prakse evropske statistike	12
Institucionalno okruženje	13
Statistički procesi	19
Statistički rezultati	23
Definicije za potrebe kodeksa prakse	27

STATISTIČKA KOMISIJA UJEDINJENIH NACIJA

OSNOVNI PRINCIPI ZVANIČNE STATISTIKE

Statistička komisija Ujedinjenih nacija je na svojoj Specijalnoj sjednici, održanoj 11. - 15. aprila 1994. godine, usvojila Osnovne principe zvanične statistike, koji su ranije navedeni u Odluci C (47) Ekonomske komisije za Evropu, ali uključujući izmijenjenu preambulu.

PREAMBULA

Statistička komisija,

- Imajući u vidu da zvanične statističke informacije čine neophodnu osnovu za razvoj u ekonomskoj, demografskoj i socijalnoj oblasti i oblasti životne sredine i za uzajamno razumijevanje i trgovinu između država i naroda svijeta,
- Imajući u vidu da neophodno povjerenje javnosti u zvanične statističke informacije u velikoj mjeri zavisi od poštivanja osnovnih vrijednosti i principa koji su osnova svakog društva koje teži da razumije sebe i da poštuje prava svojih članova,

- Imajući u vidu da kvalitet zvanične statistike, a tako i kvalitet informacija koje su na raspolaganju vladi, ekonomiji i javnosti, umnogome zavisi od suradnje građana, preduzeća i drugih respondenata u pružanju odgovarajućih i pouzdanih podataka za neophodne statističke kompilacije i od suradnje između korisnika i proizvođača statistike u cilju zadovoljavanja potreba korisnika,

- Pozivajući se na napore vladinih i nevladinih organizacija aktivnih u oblasti statistike da ustanove standarde i koncepte koji omogućavaju poređenja između zemalja,

- Pozivajući se također na Deklaraciju o profesionalnoj etici Međunarodnog statističkog instituta,

- S obzirom na izražen stav da je rezolucija C (47), koju je usvojila Ekonomska komisija za Evropu 15. aprila 1992. godine, od univerzalnog značaja,

- S obzirom da se, na svojoj osmoj sjednici, održanoj u Bangkoku u novembru 1993. godine, Radna grupa statističkih eksperata, koju je Statistički komitet Komisije za ekonomska i socijalna pitanja za Aziju i Pacifik zvanično imenovao da ispita osnovne principe, u načelu složila sa verzijom Ekonomske komisije za Evropu i naglasila da su ovi principi primjenjivi za sve nacije,

- S obzirom da se također, na svojoj osmoj sjednici, održanoj u Adis Abebi u martu 1994. godine, Zajednička konferencija afričkih planera, statističara i demografa složila da su Osnovni principi zvanične statistike od univerzalnog značaja,

usvaja sljedeće principe zvanične statistike:

I PRINCIP

Zvanična statistika predstavlja neophodan element u informacionom sistemu demokratskog društva koji snabdijeva vladu, ekonomiju i javnost podacima o ekonomskoj, demografskoj i socijalnoj situaciji i stanju životne sredine. U tom cilju, zvanične statističke agencije obezbjeđuju i na nepristrasnoj osnovi čine dostupnom zvaničnu statistiku koja ispunjava zahtjev praktične korisnosti, uvažavajući pravo građana na javnu informaciju.

II PRINCIP

Da bi se sačuvalo povjerenje u zvaničnu statistiku, neophodno je da statističke agencije odlučuju o metodima i procedurama prikupljanja, obrade, čuvanja i prezentacije statističkih podataka po strogo profesionalnim kriterijumima, uz poštivanje naučnih principa i profesionalne etike.

III PRINCIP

Da bi se omogućila korektna interpretacija podataka, statističke agencije daju informacije o statističkim izvorima, metodama i procedurama prema naučnim standardima.

IV PRINCIP

Statističke agencije imaju pravo da daju komentar na pogrešno tumačenje i zloupotrebu statistike.

V PRINCIP

Podaci u statističke svrhe mogu da se uzimaju iz svih vrsta izvora, bilo da su to statistička istraživanja ili administrativni podaci. Statističke agencije biraju izvore imajući u vidu kvalitet, pravovremenost, troškove i opterećenost davalaca podataka.

VI PRINCIP

Individualni podaci koje statističke agencije prikupljaju za statističku svrhu, bilo da se odnose na fizičke ili pravne osobe, strogo su povjerljivi i koriste se isključivo za statističke potrebe.

VII PRINCIP

Zakoni, propisi i mjere po kojima funkcioniraju statistički sistemi moraju biti javni.

VIII PRINCIP

Suradnja između statističkih agencija unutar zemalja je suštinska za postizanje suglasnosti i efikasnosti u statističkom sistemu.

IX PRINCIP

Upotreba međunarodnih koncepata, klasifikacija i metoda od strane statističkih agencija u svim zemljama unapređuje suglasnost i efikasnost statističkih sistema na svim zvaničnim nivoima.

X PRINCIP

Bilateralna i multilateralna suradnja u statistici doprinosi unapređenju sistema zvanične statistike u svim zemljama.

EUROSTAT

KODEKS PRAKSE EVROPSKE STATISTIKE

ZA NACIONALNE STATISTIČKE INSTITUCIJE I STATISTIČKE
INSTITUCIJE EVROPSKE ZAJEDNICE

USVOJEN OD STRANE ODBORA ZA STATISTIČKI PROGRAM,
24. FEBRUARA 2005. GODINE I OGLAŠEN U PREPORUCI EVROPSKE
KOMISIJE OD 25. MAJA 2005. GODINE O NEOVISNOSTI, INTEGRITETU I
POUZDANOSTI NACIONALNIH STATISTIČKIH ORGANA I STATISTIČKIH
ORGANA EVROPSKE ZAJEDNICE

Kodeks prakse evropske statistike je zasnovan na 15 principa. Organi uprave i statistički organi u Evropskoj zajednici obavezuju se da će poštivati principe utvrđene ovim kodeksom, koji obuhvaća institucionalno okruženje, statističke procese i proizvodnju. Grupa pokazatelja dobre prakse za svaki od 15 principa obezbjeđuje referentni nivo za sagledavanje primjene ovog Kodeksa.

Institucionalno okruženje

Institucionalni i organizacioni faktori imaju značajan uticaj na efikasnost i vjerodostojnost statističkog organa koji proizvodi i vrši diseminaciju evropske statistike. Relevantna pitanja su profesionalna neovisnost, mandat za prikupljanje podataka, adekvatnost resursa, posvećenost kvalitetu, povjerljivost statističkih podataka, nepristrasnost i objektivnost.

I PRINCIP

PROFESIONALNA NEOVISNOST

Profesionalna neovisnost statističkih organa od drugih političkih, regulatornih i administrativnih organa i tijela kao i od subjekata u privatnom sektoru, obezbjeđuje pouzdanost evropske statistike.

Pokazatelji:

- Neovisnost statističkog organa od političkih i ostalih spoljašnjih uticaja u proizvodnji i diseminaciji zvanične statistike određena je zakonom.
- Rukovodilac statističkog organa ima dovoljno visoku hijerarhijsku poziciju koja osigurava viši nivo pristupa političkim organima i javnim administrativnim tijelima. Rukovodilac statističkog organa mora da ima nivo najviše stručne osposobljenosti.
- Rukovodilac statističkog organa i, po potrebi, rukovodioci njegovih statističkih tijela, odgovorni su za osiguravanje proizvodnje i diseminacije evropske statistike na neovisan način.

- Rukovodilac statističkog organa i, po potrebi, rukovodioci njegovih statističkih tijela, isključivo su odgovorni za donošenje odluka o statističkim metodama, standardima i procedurama te o sadržaju i kalendaru statističkih saopćenja.
- Objavljuju se statistički programi rada, a postignuti napredak je opisan u periodičnim izvještajima.
- Statistička saopćenja se jasno razlikuju i odvojeno objavljuju neovisno od političkih izjava.
- Statistički organi po potrebi daju javni komentar na statistička pitanja, uključujući i kritike i ukazivanje na zloupotrebu zvanične statistike.

II PRINCIP

MANDAT ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA

Statistički organi moraju da imaju jasan zakonski mandat za prikupljanje informacija za svrhe evropske statistike. Organi uprave, preduzeća i domaćinstva kao i šira javnost mogu da budu zakonski obavezni da omoguće pristup ili dostave podatke za potrebe evropske statistike na zahtjev statističkih organa.

Pokazatelji:

- Mandat za prikupljanje informacija za proizvodnju i diseminaciju zvanične statistike je određen zakonom.
- Nacionalno zakonodavstvo dozvoljava statističkom organu upotrebu administrativnih podataka u statističke svrhe.
- Na osnovu zakonskog propisa, statistički organ može da zahtijeva odgovor u statističkim istraživanjima.

III PRINCIP ADEKVATNOST RESURSA

Resursi raspoloživi statističkim organima moraju biti dovoljni za ispunjavanje zahtjeva evropske statistike.

Pokazatelji:

- Zaposleni radnici, finansijska sredstva i računarska opremljenost odgovarajućeg obima i kvaliteta, stoje na raspolaganju radi zadovoljavanja tekućih potreba evropske statistike.
- Obim, detaljnost i troškovi evropske statistike odgovaraju potrebama.
- Postoje procedure za ocjenu i opravdavanje zahtjeva za novom evropskom statistikom u pogledu odgovarajućih troškova.
- Postoje procedure za ocjenu stalnih potreba za cjelokupnom evropskom statistikom, kako bi se uvidjelo da li postoji potreba da se pojedine ukinu ili smanje u obimu, u cilju oslobađanja resursa.

IV PRINCIP POSVEĆENOST KVALITETU

Sve članice ESS se obavezuju da će da rade i surađuju u skladu sa principima utvrđenim u „Deklaraciji o kvalitetu Evropskog statističkog sistema“.

Pokazatelji:

- Kvalitet statističkih proizvoda se redovno prati shodno komponentama kvaliteta ESS.
- Postoje odgovarajući procesi za praćenje kvaliteta prikupljanja, obrade i diseminacije statističkih podataka.
- Postoje odgovarajući procesi za razmatranje kvaliteta, uključujući kompromise u pogledu kvaliteta, te za usmjeravanje planiranja postojećih i novih istraživanja.
- Smjernice za kvalitet su dokumentirane, a zaposleni dobro obučeni. Ove smjernice postoje u pismenom obliku i javnost je s njima upoznata.
- Radi se redovan i detaljan pregled ključnih statističkih rezultata, a po potrebi se koristi pomoć eksperata sa strane.

V PRINCIP

POVJERLJIVOST STATISTIČKIH PODATAKA

Privatnost davalaca podataka (domaćinstava, preduzeća, upravnih organa i ostalih izvještajnih jedinica), povjerljivost informacija koje oni pružaju i njihova upotreba isključivo u statističke svrhe, moraju da budu apsolutno zagarantirane.

Pokazatelji:

- Povjerljivost statističkih podataka je zagarantirana zakonom.
- Zaposleni u statističkom organu, prilikom stupanja u službu, potpisuju zakonsku obavezu o poštivanju povjerljivosti podataka.
- Propisane su značajne kazne za svako namjerno kršenje povjerljivosti statističkih podataka.
- Obezbijedena su uputstva i smjernice za zaštitu povjerljivosti statističkih podataka u procesima proizvodnje i diseminacije. Ove smjernice su izražene u pismenom obliku i javnost je s njima upoznata.
- Primjenjuju se fizičke i tehnološke mjere za zaštitu sigurnosti i integriteta statističkih baza podataka.
- Primjenjuju se strogi protokoli za spoljašnje korisnike koji pristupaju statističkim mikropodacima u istraživačke svrhe.

VI PRINCIP NEPRISTRASNOST I OBJEKTIVNOST

Statistički organi moraju da proizvode i vrše diseminaciju evropske statistike na objektivan, profesionalan i transparentan način, poštujući naučnu neovisnost, pri čemu se svi korisnici jednako tretiraju.

Pokazatelji:

- Statistički podaci se prikupljaju na objektivnoj osnovi određenoj sa statističkog stanovišta.
- Izbor izvora i statističkih tehnika zasniva se na statističkom stanovištu.
- Otkrivene greške u objavljenim statističkim podacima se ispravljaju i ispravke objavljuju u najkraćem mogućem roku.
- Informacije o metodama i procedurama koje koristi statistički organ su dostupne javnosti.
- Datum i vrijeme objavljivanja statističkih saopćenja se objavljuju unaprijed.
- Svi korisnici imaju u isto vrijeme jednak pristup statističkim saopćenjima, a svaki privilegiran raniji pristup spoljašnjeg korisnika saopćenjima je ograničen, kontroliran i javno objavljen. U slučaju da dođe do "curenja" informacija, ugovorene pristupe saopćenjima prije njihove objave treba provjeriti, kako bi se osigurala nepristrasnost.
- Statistička saopćenja i izjave date na konferencijama za štampu su objektivni i nepristrasni.

Statistički procesi

Evropski i drugi međunarodni standardi, smjernice i dobre prakse moraju se u potpunosti poštivati u procesima koje statistički organi koriste pri organizaciji, prikupljanju, obradi i diseminaciji zvanične statistike. Vjerodostojnost statistike povećava se reputacijom o dobrom upravljanju i efikasnosti. Značajne stavke su dobra metodologija, odgovarajuće statističke procedure, umjerena opterećenost izvještajnih jedinica i ekonomičnost troškova.

VII PRINCIP

DOBRA METODOLOGIJA

Dobra metodologija mora da se nalazi u osnovi kvalitetne statistike. Ovo zahtijeva odgovarajuće alate, procedure i stručnost.

Pokazatelji:

- Cjelokupni metodološki okvir statističkog organa prati evropske i druge međunarodne standarde, smjernice i dobre prakse.
- U primjeni su procedure kojima se obezbjeđuje dosljedna primjena standardnih pojmova, definicija i klasifikacija od strane statističkog organa.
- Poslovni registar i okvir za istraživanje stanovništva se redovno procjenjuju i po potrebi usklađuju kako bi se obezbijedio visoki kvalitet.

- Postoji puna usklađenost između nacionalnih klasifikacija i sistema sektorske podjele sa odgovarajućim evropskim sistemima.
- Zapošljavaju se univerzitetski obrazovani stručnjaci odgovarajućih akademskih oblasti.
- Zaposleni pohađaju međunarodno priznate kurseve, obuke i konferencije i održavaju veze sa kolegama statističarima na međunarodnom nivou, kako bi učili od najboljih i poboljšali svoje stručno znanje.
- U cilju poboljšanja metodologije organizirana je suradnja sa naučnom zajednicom, a spoljni suradnici ocjenjuju kvalitet i efikasnost primjenjenih metoda i pospješuju upotrebu boljih alata kada je to moguće.

VIII PRINCIP

ODGOVARAJUĆE STATISTIČKE PROCEDURE

Odgovarajuće statističke procedure, primjenjene od prikupljanja do ocjene podataka, čine osnovu dobre statistike.

Pokazatelji:

- Kada se evropska statistika zasniva na administrativnim podacima, definicije i pojmovi, korišćeni u administrativne svrhe moraju da budu dobro usaglašeni sa onima koji se koriste u statističke svrhe.
- U slučaju statističkih istraživanja, upitnici se sistematski testiraju prije prikupljanja podataka.
- Projekat istraživanja, izbor uzorka i ponderi uzorka su dobro osmišljeni i redovno se, po potrebi, provjeravaju, mijenjaju ili ažuriraju.

- Terenski rad, unos podataka i šifriranje, rutinski se prate i po potrebi mijenjaju.
- Za uređivanje i unos koriste se odgovarajući računarski sistemi koji se redovno provjeravaju, a po potrebi obnavljaju i ažuriraju.
- Revizije se obavljaju u skladu sa standardnim, dobro utemeljenim i transparentnim procedurama.

IX PRINCIP

UMJERENA OPTEREĆENOST IZVJEŠTAJNIH JEDINICA
Opterećenost obavezom davanja podataka treba da bude u skladu s potrebama korisnika i ne smije da bude pretjerana za izvještajne jedinice. Statistički organ nadzire opterećenost izvještajnih jedinica i postavlja ciljeve za njeno smanjivanje tokom vremena.

Pokazatelji:

- Obim i detaljnost zahtjeva evropske statistike su ograničeni na ono što je apsolutno neophodno.
- Opterećenost izvještajnih jedinica se upotrebom odgovarajućih tehnika uzorkovanja raspoređuje što je više moguće u istraživanoj populaciji.
- Informacije koje se traže od poslovnih jedinica su u najvećoj mjeri dostupne iz njihovih računovodstvenih evidencija, a za lakše preuzimanje istih koriste se elektronska sredstva kada god je to moguće.
- Ukoliko tačni podaci nisu dostupni, prihvataju se najbolje procjene i približne vrijednosti.

- Kada god je to moguće, upotrebljavaju se administrativni izvori, kako bi se izbjeglo dupliranje zahtjeva za informacijama.
- Razmjena podataka unutar statističkih organa se podrazumijeva kako bi se izbjegla višestruka istraživanja.

X PRINCIP EKONOMIČNOST TROŠKOVA Resursi moraju da se upotrebljavaju efikasno

Pokazatelji:

- Unutrašnjim i neovisnim spoljnim mjerama nadzire se upotreba resursa od strane statističkog organa.
- Rutinski poslovi službe (npr. prikupljanje podataka, šifriranje i ocjenjivanje podataka) su u najvećoj mjeri automatizirani.
- Mogućnost produktivnosti informacionih i komunikacionih tehnologija je optimizirana za prikupljanje, obradu i diseminaciju podataka.
- Ulažu se aktivni naponi da se poboljša statistički potencijal administrativnih evidencija i izbjegnju skupa direktna istraživanja.

Statistički rezultati

Raspoloživi statistički podaci moraju da zadovolje potrebe korisnika. Statistika je u skladu sa evropskim standardima kvaliteta i služi za zadovoljavanje potreba evropskih institucija, vlada, istraživačkih institucija, poslovnih subjekata i javnosti uopšte. Važna pitanja odnose se na to u kolikoj su mjeri statistički podaci relevantni, tačni i pouzdani, blagovremeni, skladni, uporedivi između regiona i država te lako dostupni korisnicima.

XI PRINCIP

RELEVANTNOST

Evropska statistika mora da zadovolji potrebe korisnika.

Pokazatelji:

- Primjenjuju se procesi za konsultacije s korisnicima, za praćenje relevantnosti i praktične primjene postojeće statistike za zadovoljavanje potreba korisnika te savjetovanje o njihovim novim potrebama i prioritetima.
- Prioritetne potrebe se zadovoljavaju i odražavaju u Programu rada.
- Periodično se sprovode ankete o zadovoljstvu korisnika.

XII PRINCIP TAČNOST I POUZDANOST

Evropska statistika mora tačno i pouzdano da prikazuje stvarnost.

Pokazatelji:

- Ocjenjuju se i vrednuju izvorni podaci, preliminarni rezultati i gotovi statistički proizvodi.
- Uzoračke i ne uzoračke greške se mjere i sistematski dokumentiraju u skladu sa okvirom kvaliteta ESS.
- Studije i analize revizija se sprovode rutinski i interno se upotrebljavaju u statističkim procesima.

XIII PRINCIP PRAVOVREMENOST I PRECIZNOST

Evropska statistika mora biti pravovremeno i precizno diseminirana.

Pokazatelji:

- Pravovremenost zadovoljava najviše evropske i međunarodne standarde diseminacije.
- Za objavljivanje evropske statistike određeno je standardno dnevno vrijeme.

- Periodika evropske statistike u najvećoj mogućoj mjeri poštuje zahtjeve korisnika.
- Bilo koje odstupanje od rasporeda objavljivanja najavljuje se unaprijed, obrazlaže i određuje se novi datum objavljivanja.
- Diseminacija prethodnih rezultata prihvatljivog ukupnog kvaliteta može da se vrši kada se to smatra korisnim.

XIV PRINCIP SKLADNOST I UPOREDIVOST

Evropska statistika treba da bude interno dosljedna tokom bremena i uporediva između regiona i država; treba da omogući kombiniranje i zajedničku upotrebu povezanih podataka iz različitih izvora.

Pokazatelji:

- Statistika je interno skladna i suglasna (npr., uvažene su aritmetičke i računovodstvene jednakosti).
- Statistika je skladna i usklađena u razumnom vremenskom periodu.
- Kompilacija statistike vrši se na osnovu zajedničkih standarda u pogledu opsega, definicija, jedinica i klasifikacija u različitim istraživanjima i izvorima.
- Statistika iz različitih istraživanja i izvora se upoređuje i usklađuje.
- Međunacionalna uporedivost podataka se obezbjeđuje periodičnim razmjenama između evropskog statističkog sistema i drugih statističkih sistema; metodološke studije se sprovode u bliskoj saradnji država članica EU i Eurostata.

XV PRINCIP DOSTUPNOST I JASNOST

Evropska statistika treba da bude predstavljena u jasnom i razumljivom obliku, diseminirana na odgovarajući i pogodan način, raspoloživa i pristupačna na nepristrasnoj osnovi zajedno sa meta podacima i smjernicama.

Pokazatelji:

- Statistika se prikazuje u obliku koji omogućava odgovarajuće tumačenje i smisljena poređenja.
- Usluge diseminacije koriste modernu informacionu i komunikacionu tehnologiju i, ako je topodesno, tradicionalna štampana izdanja.
- Kada je to moguće, vrše se analize po porudžbi koje se objavljuju.
- Pristup mikro-podacima se može dozvoliti u istraživačke svrhe. Ovakav pristup se podvrgava strogim protokolima.
- Meta-podaci se dokumentuju u skladu sa standardiziranim sistemima meta-podataka.
- Korisnici se obavještavaju o metodologiji statističkih procesa i kvalitetu statističkih rezultata u odnosu na kriterijume kvaliteta ESS.

DEFINICIJE ZA POTREBE KODEKSA PRAKSE:

"Evropska statistika" podrazumijeva statistiku Evropske zajednice kao što je definirano Pravilnikom Savjeta (Evropske komisije) br. 322/97 od 17. februara 1997. godine o statistici Evropske zajednice, koju proizvode i diseminiraju nacionalni statistički organi i statistički organ Evropske zajednice (Eurostat) u skladu sa članom 285(2) Sporazuma.

"Statistički organ" podrazumijeva, na nacionalnom nivou, nacionalni statistički zavod (NSZ) i druga statistička tijela nadležna sa proizvodnju i diseminaciju evropske statistike. Na nivou Evropske zajednice, to je Eurostat.

"Evropski statistički sistem", u tekstu označen kao ESS, predstavlja partnersvo Eurostat-a, nacionalnih statističkih zavoda i drugih nacionalnih statističkih tijela, koji su u svakoj od država članica EU odgovorni za proizvodnju i diseminaciju evropske statistike.

